

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Iacobi Philippi Tomasini Sancti Georgij ab Alga Venetiarum Canonici Secularis De Donariis ac Tabellis Votivis Liber Singularis

Tomasini, Giacomo Filippo

Vtini, 1639

XLII. De Sacris nostri ævi Donarijs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13253

CAPVT XLII.

DE SACRIS NOSTRI ÆVI DONARIIS.

Sed iam satis superq; de Profanis antiquorum DONARIIS ac TABELLIS Votiuus Lectoris forsan ingenium ea fatigauimus prolixitate, quam præter expectationem auxit materiæ amplitudo ex ingenij humani vanitate nata, cui quidquid hîc à vera pietate diuersum videbitur imputandum dico ac edico; nec alia de causa prolatum, quàm ut veterum scriptis aliquid lucis foenerentur. Superest, ut quæ mihi animum in hunc laborem excitarunt Sacra Diuini cultus Anathemata in stili partem veniant. Sed coronidis loco, & strictim: cum nihil fermè à Bulengero hîc ommissum, quod in Anastasio desiderari posset, nec irrita planè mihi spes sit futuros, qui vastum illud argumentum aliquando in commune sint producturi. Quantum hîc reconditæ eruditionis habeat V. C. Franciscus Bernardinus Ferrarius Doctor Ambrosianus, cultiori iam orbi notius est, quàm ut meritas eximij viri laudes ingenij mei culpa deteram. Nec memorabo quid ex Orientalis Ecclesiæ reliquijs in hanc rem conferre possit V. C. Leo Alacius; egregium mihi Amicorum par; quidæ alij literarum Antistites hæc in re valeant: ne videar eorum diffidere voluntati, quos in publicam utilitatem natos scio. Noui enim hæc non esse unius ingenij, sed multorum; & aliquando fore ut sera dies nobis prolixiora det, quæ mihi attigisse satis fuit. Innumera quippe ac penè infinita sunt, quæ omni ætate à primo sacrosanctæ Religionis exortu per temporum vicissitudines, varijs de causis ad nationum & cuiuscumq; ordinis conditionem Deo oblata passim apud Christianos templorum parietes, & columnarum fastigia veluti emblemata sacra exornant; maximeq; ea quæ preciosiora in sacrariorum armaria diligentius abdita seruantur. Ecclesiæ opibus piorum sanè dono tantum

tum

tum longioris æui cursu accessit, ut non solum vasa aurea atq; argentea, ceteraq; utensilia ad sacros usus in dies nouo splendore creuerint, sed prædia etiam ab Imperatoribus Christiano nomini non parum infensis plenè concessa fuerint. Id quod ex Pij I. Papæ, & Urbani Primi Epistolis, atq; Imperatorum Rescriptis accuratissimus rerum Ecclesiasticarum scriptor Romanæq; purpuræ decus Baronius suis ad Ann. lvi. Christi Annalibus ostendit. Si tamen rem paulò altius repetere iuuat: ne memorem quæ ex Veteris Instrumenti monumentis hîc per diuerticulum sparsim inserui, quid vetat quò minus Donarijs accenseamus oblata Seruatori nostro recens nato munera Sapientum, etiamsi ritu Ethnicorum viuentes ex Arabia prælucente stella Hierosolymis Betlehemum descenderent, ut adorarent Christi Puerperia, ei tanquam nouo Regi aurum, thus, ac myrrham obsequij symbola ferentes? Quid aliud dicatæ Christo rerum Primitiæ? Quid pio feruore aurum & argentum ad Apostolorum pedes positum? Ea profectò fidelium dona luculenta adedò fuerunt, ut non solum Ecclesiæ necessitati sufficerent, sed ut parentibus orbi, pauperes, aduenæ, morbis afflicti, maritis viduatæ, ceteriq; egestate pressi ijs ipsis abundè subleuarentur. Pietatem hanc indicat D. Chrysostomus Homil. xix. in Epist. ad Hebræos: *Hæc considerantes primitiæ illius Ecclesiæ Christi fideles, non modò decimam partem frugum, sed ipsas uniuersas, ac etiam rura, ex quibus colligebantur, distrabentes, eorum pretia portabant ad pedes Apostolorum.* Nihil verò Ecclesiæ rem æquè auxit atq; cum ipsis diuini cultus primordijs Decimæ in hæc usq; tempora religiosè apud omnes conseruata. Quibus soluendis non minus iure quodam naturæ quàm diuinis præceptis quosvis pios obstringi clarissimum est; imo pendisse eas olim Hebræos atq; Ethnicos suo iam satis loco ostensum fuit. Sed ut rem omnem in pauca contraham, Ecclesiæ maiestatem piorum Principum benignitati & munificentia deberi notissimum est ijs, qui vel mediocriter in veterum monumentis versati sunt. Ne longius abeam, Cui non occurrunt quotidie in

diuinos honores extructa splendide Templâ, Sacella, atq; in his Aræ, ornamenta sacra auro distincta, atq; inprimis infulæ auro gemmisq; stellatæ. Adde ingentis precij Vasa, Lampades, omnemq; apparatus sacrum: ne dicam Oppida, & Arces ex argento ficta, Statuasve ex argento vel auro spirantes, quantivis omnia æstimij; quibus viuunt eorum nomina, qui non minus liberalitatis, quam pietatis memoriam posteritati reliquerunt. Fortunæ tamen exilitas neutiquam laudabiles eorum conatus oppressit, qui signis fictilibus, tabellis ligneis, urbium clauibus, triremium rostris, cippis, cuiuscumq; generis vestibus, vexillis, armis, variaq; supellectile beneficij diuinitus accepti memoriam, & grauissimorum casuum argumenta in omnes mundi tractus sparserunt. Inter cetera magnificentiæ exempla inprimis nostra ætate præteritorum temporum memoriam superat VRBANI VIII. Summi Pontif. regia liberalitas, qui D. Petri Basilicam Romæ æneis prodigioli artificij columnis summæ Aræ tholum sustentibus mirificè decorauit. Posteritatis quoq; admirationem inter varia nunquam satis laudatæ pietatis monumenta meretur Serenissimæ Reipublicæ Venetæ munificentia, cuius maturo consilio, postquam bonorum precibus pacata esset iusta diuini numinis ira, quæ in Vniuersam propè Italiam non paucis retrò annis pestilenti contagio exarserat, ut olim CHRISTI REDEMPTORIS tutela, ita pridem Diuæ MARIÆ SOSPITRICE titulo sumptuosum iam è fundamento Templum exurgit. Vetustatis autem deuotionem multis modis excedit posteriorum temporum cogitatio, quæ sacris Ædibus fulgorem additum maximi precij LUCERNAS Aris perpetuas adesse voluit. Inter eas facillè primas meretur aurea quæ dicato prius, quod diximus, in Vrbe Templo, à Venetis spectati operis & pretij in fano Lauretano suspensa est.

— sic nox, splendorq; diei
 Fulget, & ipsas dies celesti illustris honore
 Plus micat innumeris lucem geminata Lucernis.

Cuius

Cuius perennitati luculentioribus impensis à prudentissimo Senatu ita prospectum, ut nulla unquam defectura videatur eius Voti memoria. Verùm, præter hæc religionis indicia, aliud etiam spectasse priscos sapientes satis ostendit Tabella in Saturni Ædicula inter alia munera olim pro delubro posita, quæ veluti totius vitæ humanæ imago & compendium Cebe- ti integri libri materiam sapientissimis Mascardi meditationi- bus non indignam præbuit. Altioris nempe cuiusdam disci- plinæ mysteria abdere voluerunt ijs in locis, quibus prophana- num & ignarum vulgus arceretur. Quod ego cum Viris in- genuis dum ab hisce Musarum sacris arceo, Eruditis & Corda- tis meipsum bonæ mentis DONARIVM voueo.

AVCTARIVM.

Letam messem uberius excipit specilegium. Properantes enim multa prætereunt. Id mihi in fertilissimo hoc mul- tiscia eruditionis campo per varias occupationes accidisse fa- cilè animaduerto, dum nonnihil omissior typis exscripta ab exstantioribus mendis vindico. Quæ igitur ad alia festinans calamus neglexit, hac lege subdo ut iteratæ curæ peritiorum symbolam, quam semper libens profiteor, imò, sicubi opus virgulam, impetrent.

Cap. I. Pag. 3. *monumentum ederent.*] Solos tamen Pytha- goricos à supplicationibus abstinuiffe, auctor est Iamblichus in Vita Pythagoræ. Prouidentia forsan diuinæ fiducia, cuius imperio hæc inferiora geruntur. Quid enim viros sapientis- simos à numinis cultu alienos fuisse credit? Plaut. hic Ro. Stoici illud de Benef. Lib. iv. Cap. 25. *Deos Vota nostra non exo- rant, sed monent.*

Pag. 4. *apud Ciceronem, aliosq; legas.*] Sic Gallus eruditè in Elegia, *Votivum vulnus dixit.*

Pag. 6. *affigi solerent.*] licet alij distinctione satis subtili opi-

nentur ἀνάθημα, quod ab Ecclesia Dei separatum; ἀνάθημα vero, donum iuspenſum.

Pag. 7. ob recuperatam salutem.] In veteri etiam Glossario est: Donum, δῶρον. γὰρ εἶδος ἀνάθημα. γὰρ εἰς νεκρ.

Pag. 8. hiemes exprimebant.] Donarijs etiam nomen Donantis, & Dei cui daretur ascriptum fuit. Inde Plautus in Ruden: ut comprehendar cum sacra urna Venerea. Nam hæc literata est, ea ipsa cantat quæ sit.

Cap. II. Pag. 12. Iulius Aurel. de Cogn. Deor. Lib. 11. Cap. 4.] De Templo Dianæ Nemorensis copiose ac eruditè ad Nos perſcripſit V. C. Ioannes Argolus; cuius hic integram damus Epistolam.

IACOBO PHILIPPO TOMASINO
suo, V. Clarissimo

IO: ARGOLVS SALVTEM.

CVM audirem, TOMASINE, Vir Clarissime, dudum Te de sacris antiquorum Donarijs Libellum concinnare, cogitavi statim amice atq; lubenter, quo pacto Mercurij istius tui cunulo lapsis meus accederet. at quia eruta è libris pauca habebam, quæ Te fugerent; non enim absque turpi iactantia id foret; de veterum monumentis quædam obseruata nuper, mittere decreui. Cùm enim Cardinalis LÆLIVS BISCIA Meccenas meus, & literarum acerrimus, in Cynthiano propè Nemus Aricinum aliquandiu rusticaretur, donaretur præterea à Mario ac Pompeio Frangipanis Marchionibus oppidi Dominis Xeniolis, hoc est, repertis ibi simulacris quibusdam, quæ VOTA priscorum representant; imperavit mihi Princeps Eminentissimus, ut enarratas imagunculas, miltoq; sinopica delineatas, Tibi transmitti curarem: quod en facio, transmittoque. Nemorensi siquidem in oppido, quod Frangipano-
rum

rum sub ditione familiae est multa per secula excellentissime, cum hi Marchiones, ut sunt bonarum literarum & antiquitatis perscrutatores, vetusta rudera si quid inueniretur, iuberent tentari; ecce templum illud scilicet, de quo tot Auctores loquuntur, Dianae Aricinae prope lacum, quem Speculum eiusdem Deae nuncuparunt, recluditur, passimq; una sigilla figlina, passim statuae inueniuntur, iniuria temporis lacerae aliae, aliae minus laesae, certè optimo lapide omnes, meliori manu; deniq; simulacrum Numinis ipsum, venatorio habitu succinctum, mutilum tamen, mancumq; & quod deterius est capite ancisum. Reperta Deae statua quamuis non ipsa Orestis, sed recentior altera, Templi certitudinem fecit. Quamobrem cum obseruassent structuræ ordinem eiusdem ædis appellari apud Vitruuium Thuscenicum, Andree Saccho persuasi Viro in Architectura & Pictura celeberrimo, nec non Francisco Quesnoyæ Flandro eximia in sculptura experientia, ut rem examinarent, qui tamen confusos ordines potius cum Corinthium sit ut plurimum non sine Dorico, obseruarunt; nec ita tamen, ut esse eum non pro certissimo habeam, quandoquidem neque ipse Vitruuius, si rectè consulatur, simplex, aut purum fuisse Thuscenicum istud opus Lib. 4. Cap. 7. suae Architecturae declarat. Adde, quod eisdem penè locis est, quibus Strabo ceteriq; demonstrent, cum passim alia ædificiorum fundamenta seorsum appareant, nec ubi Nomen erat quondam, sed paulò longius, quæ Ego L. Cæsaris, Iulijq; eiusdem nominis, & aliorum Principum Villas fuisse censeo, de quibus extat apud auctores mentio; cum perinde ille amœno Frangipanorum secessu, seu Prætorio mavis nouo opere obscurentur, substructo quidem ibi Palatio magnificis sanè, ac potentissimis Regibus apto. Quæ verò prope simulacrum reperta est basis, hisce literis notabatur.

A D I A N Æ
N E M O R E N S I A N V E S T Æ

S A C R A V I M M D L C T

IMP.

IMP. NERVÆ. TRAIANO. AVG
 GERMANICO. III. COS. PRÆF
 EIVS. T. VOLTEDIO. MAMILIANO
 QVÆSTORIB
 L. CÆCILIO. VRSO. II. M. LVCRETIO
 SABINO. II. ÆDILIB. Q. VIBENNA. QUIETO
 TIB. CLAVDIO. MAGNO
 P. CORNELIVS. TROPHIMVS. PISTOR
 ROMANIENSIS. EX. REG. XIII. IDEM. CVR
 VICI. QVADRATI. ET. LANIA. CF. THYONOE. CONIVX
 EIVS. VOTVM. LIBENS. SOLVERVNT

Capita quæ hic mulierum vides corollis redimita, puellarum sunt, quæ ab Ariciâ accensis faculis ad Artemisium, h. e. ad Nemus, Deæ pompam celebrantes procedebant. Quod Ovidius palàm Lib. Fast. 4. declarat:

*Sapè potens votis frontem redimita corollis
 Femina lucentes portat ab vrbe faces.*

Atque *ἱερὸν* Urbem appellavit Ariciam ad honorem Regnantis Augusti, cuius mater Aricina fuerat. Hinc propter Virgilius & ipse Ariciam nuncupat 7. Aneid. causâ si Servio credimus. Ea quidem Pompa Virginum tantummodo, & Puellarum, sed per licentiam ceteræ etiam farinae mulieres recipiebat. Sanè Cynthia Propertij intrâ scorti famam murmur turbæ sibi prouocabat;

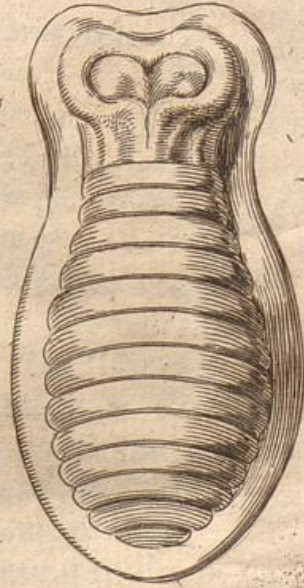
*Cùm videt accensis deuotam currere radis
 In Nemus, & Trinie lumina ferre Deæ.*

Quæ faculæ inter spicatos fasciculos mediæ lucebant. Gratius vetustissimus Poeta:

*Spicataeque faces sacrum ad Nemorale Dianæ
 Sistimus.*

Moremque ex fasce illo deductum arbitrarer, in quo simulachrum Dianæ inuolutum Orestes in Aricinum Nemus inuexit, ut Hyginus meminit in Hippolyto. Nam etsi *Facelinam* Dianam dictam hanc nostram putem, *Fascelem* etiam nuncupatam

tam

ram fuisse non dubitarem. Primum sanè Lucilius probat, Siliusq; hic Sat. 3. *Facelinae templa Diana;* Iste Lib. 13. *Sedes Facelina Diana*

Alterum ex Hygini sententiâ ita Seruius: *Simulachrum sustulit, absconditumq; fœce lignorum, unde & FASCELLIS dicitur, non tantum à fœce, cum qua pingitur, propter quod & Lucifera dicitur, in Ariciam detulit. Lucifera autem Luna, quæ & Diana, est. Cic. de Natura Deor. Lib. 2. Dianam, & Lucinam eandem esse putant; Luna à lucendo nominata est. Eadem est enim Lucina, ita ut apud Græcos Dianam, eamq; Luciferam, sic apud nos Dianam Lucinam in pariendo inuocant. Verus inscriptio.*

SEX. IVVEN. SVAVIS DIANÆ LUCIF. LYNÆ.
Quod & Catullus demonstrat Car. 35. & Varro Lib. 6. de Ling. Lat. Aduectam verò ab Oreste in hanc plagam, & Ouidius facit, & plurimi. Cum præterea Scythica ista loca, ubi quondam ea Dea fuerat apprime respondeant ijs, quæ prope Ariciam sunt, Cosmographis, & ad Dionysium indicante Eustathio: τὸ δὲ Κίρκαιον πεδίον, διὰ τὴν τῆς Κέλχε βασιλέως Αἰθιῶν ἀδελφὴν Κίρκην ἔτι καλεῖται, τὰς βοτάνας ἰκεῖθεν συλλέγουσαν περὶ τῆς τῆς, τῆς ᾠδῆς, καὶ ὁ γεωγράφος φησὶν, ὅτι πρὸς τὴν Ἀλβανῶν γῆν Κίρκης ἱερὸν ἐστὶ καὶ φησὶν τὸν Οὐδίστωρ δεικνύται, καὶ Κίρκαιον ὄρος πρὸς τὸν Ἰσθμὸν τῆς Ἰωνίας καὶ ἔστιν. Videlicet, & Circeus Campus à sorore Aeta Regis Colchorum Circe sic appellatus, herbas ibi veneficas colligente; in hoc ferè campo, inquit Geographus Albanorum populos versus, Circes esse sacellum, ibiq; poculum quoddam ostendi Ulyssis, & Circeum montem frondosum, sed ad insula instar mari, ac paludibus circumfluum.

Alterâ quæ sequitur figura, urnulæ est, qua, ut puto, aquam ex Egeriæ fonte haustam, utpotè lustralem, domi ad sacrum usum continebant mulieres. Plutarchus haud dubiè Vestales Virgines, quæ in Alba, eius rore in purgandis penetralibus fuisse usas, ita scribit: ὕδαρ ἱερὸν ταῖς Ἑστιασὶ παρθενοῖς ᾠποδίζεσθαι, ὁ πὼς λαμβάνουσα καθ' ἡμέραν ἀγνίζουσι, καὶ πάντως τὸ ἀνακτόρον. Sacram verò undam accenseri Virginitibus Vestalibus, ut

inde

inde haurirent, atque diebus singulis purgarentur. Iuffrarentq; penetralia.
 Aquæ miraculum Ouidius afferit, quod sine murmure labere-
 tur per saxa; Martialis, quod ægros alleuaret. Lib. Fast. 4.
 Ouidius:

Defluit incerto lapidosus murmure riuus,

Sape, sed exiguis haustibus, inde bibi.

Martialis Epigr. 47. Lib. 6.

Exsoluit vous hæc se tibi Virgine porcæ

Marcus, furtiuam qui bibit æger aquam.

Sacraq; ac inuiolabilis habebatur natio per antrum topho
 emanans, quem Domitianum violasse putauit Iuuenalis, dum
 ruditatem ingenuam matrum furo alteraret. Vasculum
 hoc certè illis perquam simile est, quibus nos in sacrarijs no-
 stris, ac priuatis sanctuarijs clauo suspensis utimur ad *Κλοῦν*
αὐλοῦ aquam, qua è cubiculo prodeunte frontem unà cum sa-
 lutari signo irrigamus. qui etiam usus apud prophanos vi-
 git. Iuuenal.

calidaq; petitas

A Meroe portabit aquas, ut spargat in eodem

Isidis.

Neque non sine religione id factum, ut fontium sacrorum
 aquæ domi retinerentur, aut templis, aut simularentur saltem.
 Virgilius:

Sparserat, & latices simulatos fontis Auerni.

Vrula hæc igitur Dianæ à voti compote dicatæ; quia Egeria,
 cuius erat fons, non nisi Dianæ ministra credita est. Eodem
 loco Ouidius:

Nympha Numæ coniux ad tua sacra veni.

Operari est sacra ministrare, & sacrificare etiam apud Tac-
 tum, quod eodem modo, *πῆξεν* Græci dicunt; Latini etiam
 facere. Virg.

Cum faciam vitula.

Manus ad volam lacera, ac rigens veluti dolore, videtur Aue-
 riga alicuius tracti, ac naufragi, qui Hippolyto votum deinde
 manus

manus argillaceæ adtulerit. Hippolyto siquidem & nunciat
erat in sanctiori puto Templi Nemorensis parte ac reposita.
Fuisse cultum in Deum apud Græcos certè asserit Pausanias,
eiq; ante nuptias capillum concidere deuotum, appendereq;
solitas scribit puellas: nî & hoc votum Dianæ sospitatrici, ac
medicæ ab Auriga fixum credamus. Antiqua inscriptio.

DIANÆ. OPIF. NEMORENSI. C. APVL. EIVS. L. L. ANTIO

Manus proculdubio ipsa figuli arte vulnus præmonstrat, ut nil
dubium sit ἐλώρια, quæ in excussione aurigatum fiunt, nobis
repræsentari, atq; ita votum esse pro restituta manui firmitate.
Fractum hoc modo ac discerptum Hippolytum omnes ferè
tradunt, nisi cum ijs stemus, qui Hippolytum in cœlo eue-
ctum, atq; ibi aurigam factum neq; laceratum velint.

Fragmentum verò, quod sellæ quiescit, senatoriam exhi-
bet personam, lato clauo, hoc est limbo, superhumerali ad pe-
ctus imum fluenti, iuxta Horatij illud Sat. 6.

— *et latum dimisit pectore clauum*

cum reliqui limbi, qui essent equitum, non tam amplo sinu
procidebant; unde Angusticlauij dicti: Erat verò clauus non
de veste pars, sed ἱππικὸς, ut Græci vocant, nos superhumera-
le, si dijs placet, diceremus vestimentum, quodque purpura
πλατύσμιος eisdem etiam dictum est. Tollebatur videlicet,
& permutabatur non detracta interim veste, ut capita Mona-
chorum nunc solent, aut Cardinalium curtæ penulæ, quas
vulgò le Mozzette vocant. Hinc Priscus ille Horatij in Sat.

— *clauum mutabat in horas.*

Vbi Acon: purpuram dicit, quæ in pectore extenditur Senatorum: Græci
τὸν κολοβίωνα vocant. Plagulam unà cum illa equestri appellat
Varro Lib. de Ling. Lat. 8. quod retis instar implicata, ac flui-
da dependeret. Eam Senatorum purpurei fuisse coloris vetus
Persij Interpretisibi declarat:

Et natalitia tandem cum Sardonyche albus.

Veste, inquit, candida, nondum purpureum adeptus indumentum, quod
lati clauum dicitur; clauo in ora cernis scutulatum limbum. Ita

E e Fe

Festus signat in voce Clauata, *Clauata autem dicuntur vestimenta clavis intertexta.* Sic templum Dianæ, atque in ipso sigilla reperta sunt, TOMASINE, VIR CLARISSIME. Cerno Te licet sis iure religiosissimus, interim desiderio videndi Deæ idolum totum occupari, feruereq; & plusquam Actæonis passu ad cupiditatem contemplandæ Dianæ excitari. Sed ego carthulas, non argillas, non saxum, transmitto; non Orestes sum, qui tam grande simulachrum humeris non prægrandibus, ac tandem Orestæis per longissima spatia tuis oculis baiulem. Delectare interim obsecro, quo possum, munere exili. Saluta plurimum meis verbis Io. Rhodium Virum Doctissimum, qui de ACIA voti reus adhuc Musis, torquet puellas castissimas de hoc penso sollicitas, ac precare, ut ne glomum suum cum Penelopes tela tam desiderabilem amicis abscondat, ponatq; tandem Dissertationi suæ eruditissimæ de FIBVLA ipsam fibulam. Vale, & pro Dianæ Cassandram tuam, quam literis illustrasti, expecto Virginem pro Virgine.

Romæ An. M D C XXVII.

Cap. I. Pag. 7. *Fæderibus honorastis.*] Quod nomen retinuerunt, quamdiu non profanabantur, ut ex Seruio ad 3. *Æn.* obseruauit Barnab. Brissonius de Formul. Lib. 1.

Ibid. Pag. 10. *Locum legit memoria.*] Compotes autem Voti tabellas soluebant, id est, lacerabant, Dijsq; reddebant quæ promiserant, ut notauit Iac. Rutgerius Var. Lect. Lib. 5. Cap. 5.

Cap. II. Pag. 13. *Stipitis auctor.*] Huius generis apud Philostratum videntur *ἐπιπροχυζουσαι τὰς θεάς.*

Ibid. *τὰς θεάς.*] *ἐπιπροχυζουσαι* autem idem quod veteri Iuuenalis Interpreti ad Sat. x. est *Insignare.*

Cap. III. Pag. 18. *Debilis.*] Et quidem eiusmodi Temppla verè *Næsæ* dixit sacræ Historiæ auctor, quum Dijs consecrata essent. *ὁ μὲν γὰρ Νὰός, ἐστὶ θεῶν. ὁ δὲ Σμός, ἡρώων:* ut Ammonius in Libello de similibus & differentibus Vocabulis annotauit.

Cap. IV.

Cap. IV. Pag. 32. *Pratores acceperunt.*] Duplex verò Decimarum genus est: unum ex vectigalibus nauium. Alterum ex agrorum fructibus, cuius apud Aristotelem mentio *Oecon.* 2. & hic pressior.

Pag. 37. *ob immunditiem inuisus.*] Veneri hercle grauiori de causa. Festus: *Suillum genus inuisum Veneri prodiderunt Poetae ob interfectum ab apro Adonim, quem diligebat Dea.*

Cap. eod. Pag. 41. *comperisset.*] Sic apud L. Apuleium de Vir. Herb. Cap. 8. *Deuotus dicitur Defixus;* quamquam in vulgatis libris legitur *defectus.*

Cap. VI. Pag. 51. Sed & Æsculapij templum veteres Tholon appellasse tradit Barth. Ronstæus Medic. Epist. 68.

Ibid. Pag. 52. *Rostraq; id Templum appellatum.*] Itaq; Lipsius de Milit. Rom. Lib. 5. Cap. 17. *Rostra* eruditè interpretatur *Spolia maritima*.

Ibid. Pag. 53. *ipse domus.*] Huius enim ipsa ornamenta censebantur, quæ mutatis dominis semper manebant.

Cap. VII. Pag. 56. *loquutum sensit.*] Tales forsan *Tabularia*. unde Pamelius in Tertullianum *Tabularia* suspicatur diem festum, quo ipsa Idolis dedicata.

Ibid. *χαριστήρια vocantur.*] Est & in monumentis Arundelianis.

ὁ ἱερεὺς Ἀρχίδαμος

φιλιωνίτη ἱσίδι

Ὀσίριδι Ἀνυβίδι

χαριστήριον.

Seldenus ita vertit:

Sacerdos Archidamus

Philæneti F. Isidi,

Osiridi, Anubidi

Donarium

Ibid. *Noti occasionem.*] Imò, mercedem ipsam Dijs soluendâ.

Ibid. Pag. 58. *Gratias agit publicè Deo.*] Huius loci est in Apollinis Templo Odontagogum plumbeum, cuius meminit

Ec 2 Cæl.

Cael. Aurelian. Lib. 2. Tard. Pass. Cap. 4. salubri Medicis do-
cumento, ne quis dentes inconsulto eruat.

Cap. LIX. Pag. 69. Ptolem. eniti. Iunoni verò Ciconiam
quondam fuisse dicatam tradit Porphyr. de Abstin. Lib. 2.

Cap. eod. Pag. 70. Servio ad Virgilium.] In monumentis
etiam Arundellianis legitur:

Διούσιος Ζήνωνος
Δεσπότης Θεόδωρος Βηρόσιος
Δεσπότης
Θεός πα
πρίοτε.

Cap. eod. Pag. 72. PRINCIPIS.] Is verò ita sacer erat,
ut per ipsum religiosa fide veteres iurarent. Inde Apuleius
Metam. Lib. IX.] diurantes Genum Principis contendebant.

Cap. eod. Pag. 73. Conseruatum parentis.] In Ædicula pagi
Castagnari ditionis Vicetinae columella aquam sustinens lu-
stralem.

FORTVNAI
SATRIA. Q. F. M.
P. R. O C V L A
V. S. L. M.

Ibidem. VILIC. FEC.] & Vicetiae in ædibus Io: Bapt.
Macarelli

GENIO PRINCIPIS

Ibid. Pag. 74. Pradia multa Lares.] Hos apud Ædem Ve-
stæ seruatos constat ex Lib. xv. Annal. Taciti : Numaq; Regia
& delubrum Vestæ cum Penatibus Populi Romani exusta.

Ibid. RVRALIVM.] Horum nempe curæ ciues Romani
sua ædificia suburbana atq; extra pomœria commendabant;
quorum templum in Regione XIV. tradit Publ. Victor.

Cap. IX. Pag. 77. Natalis, Iola.] Eodem respexit le-
pido de Nupt. Philolog. & Mercur. commento Martian. Ca-
pella Lib. 1. Ipsi. ἡμετέρας ἀναλήθης ἡμετέρας ἀναλήθης ἡμετέρας ἀναλήθης
sulerant.

Ibid.

Ibid. Pag. 79. ET SIBI.] Herophilus Lectulos pensiles excogitavit, quorum iactatu aut morbos extenuaret, aut somnos alliceret, ut auctor est Plin. Lib. 26. cap. 3.

Cap. XI. Pag. 88. *Isidi Epigram. XII.*] Rationem hanc optimè Iul. Pollux Lib. 2. Cap. 3. num. 3. enarrauit: *Nutriunt quidam comam in obliquum vergentem, aut super tergum, aut frontem; Fluminibus scilicet, aut Dys consecratam.*

Cap. XIV. Pag. 97. STATILIA D. D.] Hanc ipsam Iunonem Lucinam fuisse Dianam Lochiam pererudita ad Paulum Rhamusium Epist. ostendit Claudius Acantherus quondam Pataui linguarum & Antiquitatum notitia eruditus admodum charus, quam in meis *Scrinijs* diutiùs latere nolui.

Paulo Rhamnufio S. D. Claudius Acantherus.

MArmor quod ad me curasti V. C. peruetus illud quidem esse constat, sed utinam nobis fugitiui temporis iniuria non inuidisset integrum. haberent enim talium rerum studio dediti, unde forsitan animum plena voluptate explere possent. si tamen in tanta obscuritate coniectura locus esse ullus potest, ex eorum Epigrammatum genere hoc videtur quæ *ἀναθηματικά* (quasi dicas alicui Deo inscripta) dicebantur. quemadmodum hic apparet de Laomedonte (quod est capitale nomen huius Epigrammatis) qui quidem Laomedon, nescio quid *τῆς λοχίας* hoc est Dianæ Lochiæ (hæc præerat parturientibus, & est ea Iuno Lucina Terentio) *ἐπισηκίασεν* nempe excitavit, ob leuatam forte difficili partu uxorem, vel amicam. sed caueo mihi apud te hac formula Pirrhonica. nihil inquam desimo, ne dicas tibi non dictum. mi Rhamnusi mihi crede nihil quantivis ego mererem, ut integrum & incolu- me ad nos transmisisses hoc antiquitatis monumentum. sed habent & sua fata lapides. quæ porro à me quantum ingenio consequi & solertia potui, pervidebam, ea ipsa latine à me habeto hunc in modum:

Lao-

tibus fixa ideo Tropæa dicta scribit Non. Marcellus, quòd hostium fuga Græcè vocetur τροπή. Quorum exempla in veterum numis, hodieque ex marmore in Vrbe Rom. ante Capitolium.

Ibid. Pag. 130. *Ad securitatem deponerentur.*] Ita foedus Smyrnæorum & Magnetum ad maiestatem Seleuci Callinici Asiæ Regis tutius conseruandam, columnis singulis incisum, & in fano Veneris Stratonigidis alibiq; apud utramq; Rempubl. ex pacto sacratum, ex marmore Arundelliano publicauit Ioan. Seldenus pag. 15.

Ibid. Pag. 131. *Dono fixit.*] Hæc autem ita rara fuisse tradit Festus, ut tria tantum nomini Romano contigerint.

Cap. XXIII. Pag. 148. *Ante numen exoratum.*] Veneris quoque auxilium implorasse accepimus.

Ibid. Pag. 149. *Imperij symbolum.*] Sacrarium verò ceu Lararium in puppe erat. unde & puppi corona imponebatur. quod hodieq; in nauigijs nouiter fabricatis obseruari videmus à Nautis, qui ijs hederaceam coronam imponunt.

Ibidem. *Hesychius.*] Παταεις, autem cœlaturas Ios. Scaliger ad Festum exponit.

Ibid. Pag. 150. *In eminenti aliquo scopulo.*] Agamemnonem quoque Dianæ clauum dicasse, postquam ventos ipsius gratiâ compescuisset, canit Hymno in Artemin Callimachus.

Ibid. Pag. 152. *Ex voto.*] Amicos nempe nauigaturos etiam Numinibus olim commendabant. Cuiusmodi pro Virgilio Athenas soluente Horatij Carmen votiuum Lib. 1. Ode 111. exstat. Ritum hunc confirmat vetus saxum inter Monumenta Comensia, quæ Benedicti Iouij Nouocomensis Viri Doctissimi fato intercepta propediem vulgabimus.

NEPTVNO ET
DIS AQUATILIB
PRO SALVT ET
INCOLVMIT SIM
.. QUART SECVND IN

Ibid.

Ibid. Pag. 154. *Tempestat etiam Dea.*] *Minori:*
 Cap. XXIV. Pag. 158. *Delineatum damus.*] *Sic in monumen-*
tis Arundellianis

Libero Siluano Herculi

Dij. Sanctis. Ti. Iulius Alexander
 D. D

Et in Schol. Aldi Manutij ad Vell. Paterculum. *Herculi Sancto*
Sacr. D. Pomponius. &c.

Ibid. Pag. 158. *In dibus sternebatur.*] *Priscis idem qui Pan*
habitus. Hinc vetus Glossa: Siluanus. πᾶν, θεὸς ὀλάιος.
Quæ cōfirmat Martianus Capella de Nupt. Philolog. & Mer-
cur. Lib. 1. Ipsam quæq; terram, quæ hominibus inuia est, refertiunt ion-
gaurorum chori, qui habitant siluas, nemora, lucos, lacus, fontes, ac fluuios,
appellanturq; Panes, Fauni, Foni, Satyri, Siluani, &c.

Ibid. Pag. 163. *Templum eis promissum reddidit.*] *Castimonij*
autem Cereris qui operabantur, luctu carere solitos fuisse,
monuit Ios. Scalig. ad Festum.

Ibid. *Capra candida.*] *Quam verò ob causam Canis, enarrat*
Plin. Nat. hist. Lib. 28. Cap. 4. Catulos lactentes adeò pueros existima-
bant ad cibum, ut etiam placandis Numinibus hostiarum vice uterentur his.
Ita Senex Couis Lib. de Int. Affe. Lienosis catulinam com-
mendat. Sed ad rem.

Cap. XXVII. Pag. 171. *Dioscorides Lib. 3. Cap. 156.*] *Min-*
neruæ autem cognomen debet Parietaria, quia monstrata
fornio à Minerua. Eius quippe munere Vernula Pericli
Atheniensium Principi charus dicitur sanatus, cum è templi
fastigio cecidisset, ut refert Plin. Nat. Hist. Lib. 22. Cap. 17.

Cap. XXIX. Pag. 174. *Spicula cornu.*] *Summa igitur cum ra-*
tionem Amphiteatrum Venationis causa olim ædificatum fuit.
Quod κωνηγετικόν θεάτρον appellauit Dion.

Ibid. Pag. 175. *Virgine cerua cadet.*] *Huic quæ substituebatur*
Ouis Ceruaria dicitur apud Festum. Sed & Dianæ ouum nun-
cupauit Simmia Rhodius: forsan quòd ea cuncta gignat.

Ibid. *Puerile decus.*] *Hinc in veteri Inscriptione Io: Maria-*

nus

nus rectè legendum censet TOXOTI: quod cognomen ab arcu & sagittis Dianæ frequens est: TOGOTI L. VIBIUS P. L. SCVS EX VOTO.

Ibid. *Dianæ frequens est.*] Religiosè Agathocles Syracusanorum Tyrannus Dianæ consecrauit ceruum in venatione à se stratum, cuius monili inscriptum erat: *Διοῦδος ἀπρεΐδι.*

Ibid. *Idest, figere dona.*] Siue, ut expressius in hunc locum eruditissimus Io. Passeratius, vouere Capita aprorum, vel ceruorum cornua.

Cap. XXX. Pag. 176. *à vobis.*] Equona sanè à Cl. Barthio Aduers. Lib. 37. Cap. 1. ingeniosè reposita originatione Latina mihi non displiceret, si aliquod eius apud veteres mihi vestigium occurreret.

Cap. XXXIII. Pag. 180. *Parietibus affixisse.*] Insculpsisse etiam columnis.

Ibid. Pag. 181. *Sed valere, vita.*] Argumento est Theriaca, magni Regis Antiochi usū aduersus omnia venena celebris, quam incisam lapide versibus in limine Ædis Æsculapij prodit Plin. Nat. Hist. Lib. 20. Cap. 24.

Ibid. 182. *Aqua maxime sustententur.*] Extra pomœria volunt alij, ad maiorem aëris salubritatem.

Ibidem. *Insomnij monitu.*] Memorabilem hanc in rem Historiam reliquit Plin. Lib. 25. Cap. 2. *Insenabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pauorem aqua, potusq; omnis adferens odiurn. Nuper cuiusdam militantis in Pratorio mater vidit in quiete, ut radicem siluestris rose, quã cynorrhodon vocant, blandita in sibi adspectu pridè in senteto mitteret filio suo bibendam. In Lusitania res gerebatur, Hispania proxima parte: casuq; accidit, ut milite à morsu canis incipiente aqua expauescere, superueniret epistola orantis, ut pareret religioni. Seruatusq; est ex insperato, & postea quisquis auxilium simile tentauit.*

Ibid. Pag. 184. *Auctore Fulgentio.*] Festus etiam; nauis Iouis *entela* effigiem Tauri habuit.

Cap. XXXV. Pag. 192. *Vetustissima consuetudine.*] Quo nomine mensæ in sepulcris ponebantur.

Ff Ibid.

Ibid. Pag. 193. *Vino conspersa reperio.*] Mel etiam in sacris mortuorum profusum.

Ibid. *Religione instituit.*] Dijs etiam Inferis regnante Tarquinio Superbo Ludos Taurios fuisse institutos legimus ; cum ex carne Taurorum populo diuendita pestis ingens mulieres inuafisset.

Cap. XXXVII. Pag. 196. *Ferro necarentur.*] Nec alio stipendio ; quam solo cibo ; eoq; satis vili ; quamuis validus firmandisq; viribus aptus esset : ut verè ac eleganter Prudentius Lib. 2. in Symmachum cecinerit eorum *vulnera vendita pastu.*

Cap. XXXIX. Pag. 206. *Libidinibus vacant.*] Et quid istis ineptius ; quibus tam charus Olesum esus ; ut prodigiosum gulæ honorem meruerint ; quem nec Plinius Lib. 19. Cap. 5. tacere voluit : *ut est Græca vanitas ; fertur in Templo Apollinis Delphis adeo ceteris cibis pralatus Raphanus ; ut ex auro dicaretur ; Bestia ex argento ; Rappam è plumbo.*

Amantium nugis adde illud extremae stultitiæ votum Anacreontis ; quo Od. xx. *anastia calceus fieri desiderat ut eius planta teratur.*

Ibid

Et